

Lilla byggnadsvårdsbidraget

2009

Anna Rodin

Örebro läns museum
Rapport 2010:11

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
Översiktlig beskrivning	3
Administrativa uppgifter	4
KÖRBRO	
Dalkarlsbergs folkpark, Vikers sn, Nora kn, Västmanland	5
Utförda åtgärder	5
GÅRDSBRUNN OCH LOGE	
Gamla Viker 2:2, Vikers sn, Nora kn, Västmanland	7
Utförda åtgärder	7
BILDDOKUMENTATION	9
Fotoprotokoll	9
Bilder före åtgärder – <i>Körbron, Dalkarlsbergs folkpark</i>	11
Bilder efter åtgärder – <i>Körbron, Dalkarlsbergs folkpark</i>	12
Bilder efter åtgärder – <i>Logen och gårdsbrunnen inom Gamla Viker</i>	14

Omslagsbilder: OLM_2009_6_8, OLM_2009_6_4, OLM_2009_7_18

Inledning

Översiktlig beskrivning

Under år 2006 och 2007 genomförde Länsstyrelsen i Örebro län en riktad satsning mot lantbrukets ekonomibyggnader. Intresset var stort och satsningen utvidgades till att, under år 2008 och 2009, omfatta alla byggnader av överlopskaraktär. Projektet går under benämningen Lilla byggnadsvårdsbidraget.

Syftet med bidraget är att uppmuntra till vård av bebyggelse som har betydelse för kulturmiljöer men som själva ej längre fyller någon praktisk funktion. Dessa överlopsbyggnader hotas därför ofta av rivning och förfall. De utgör en viktig del av vårt kulturarv, bl a genom att visa på lokala byggnadstraditioner och särdrag och de kan berätta om hur livet gestaltade sig förr, såväl i stad som på landsbygd. Ett annat syfte med projektet är att sprida kunskap om traditionella material och metoder samt att öka engagemanget för bebyggelsens kulturvärden hos ägare och förvaltare.

Under 2009 åtgärdades 26 byggnader. De objekt som upprustades hade spridning både gällande byggnadskategori samt geografisk placering i länet. Byggnader som, förutom att de hade kulturhistoriskt värde, även var placerade inom riksintresseområde eller åtnjöt annat skydd, prioriterades. Bidraget var högst 20 000 kronor per byggnad och fick som mest utgöra 50 % av totalkostnaden.

Örebro läns museum utförde, på uppdrag av Länsstyrelsen, den antikvariska kontrollen av tre objekt. Den antikvariska kontrollen i samband med åtgärderna har varit mindre än vid vanliga bidragsärenden. Inför de planerade åtgärderna genomfördes en besiktning av antikvariskt sakkunnig tillsammans med bidragstagaren där arbetena gick igenom och utförda arbeten slutbesiktigades av antikvarisk kontrollant. Ibland har även kontakt under arbetets gång hållits. Bidragstagaren fick även själv fylla i en rapport över genomförda arbeten.

De tre objekt där museet utfört den antikvariska kontrollen redovisas i denna rapport.

Administrativa uppgifter

Objekt:	<i>Körbro</i> , Dalkarlsbergs folkpark, Vikers sn, Nora kn, Västmanland <i>Gårdsbrunn</i> , Gamla Viker 2:2, Vikers sn, Nora kn, Västmanland <i>Loge</i> , Gamla Viker 2:2, Vikers sn, Nora kn, Västmanland
Antikvarisk kontrollant:	Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum
Utförandeperiod:	Under 2009
Diarienummer:	2009.220.125 2009.220.266
Registrerade bilder:	OLM_2009_6_1-11 OLM_2009_7_1-18 Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum

Körbro, Dalkarlsbergs Folkpark, Vikers socken, Nora kommun, Västmanland

Fastighetsägaren erhöll bidrag för upprustning av körbron inom Dalkarlsbergs folkpark.

Folkparken byggdes 1930 av gruvarbetarna i Dalkarlsberg och den aktuella bron utgör del av den enda infartsvägen till parkområdet. Bron löper över en mindre kanal. Under senare år har parken använts ett antal gånger varje sommar av lokala föreningar .

Innan arbetet påbörjades genomfördes en besiktning av antikvarisk medverkande tillsammans med bidragsmottagaren i syfte att gå igenom åtgärderna. Under arbetets gång hölls även telefonkontakt mellan bidragsmottagare och antikvarisk medverkande.

Åtgärderna har syftat till att förstärka och säkra bärigheten på körbron så att den även i framtiden klarar mindre transportfordon. Befintligt utseende och dimensioner på synliga delar som räcken och träpanel har bibehållits medan vissa förändringar i konstruktion godkändes. Av säkerhetsskäl godkändes också en förlängning på ca 1 m av broräcket på höger sida.

Vid slutbesiktningen kunde konstateras att arbetet utförts enligt länsstyrelsens beslut och enligt de skriftliga anvisningar som antikvarisk medverkande lämnat. Den enda anmärkningen gällde ett plåtband som tillkommit kring två stockar. Bidragsmottagaren skulle, efter samtal med antikvarisk medverkande via telefon, avlägsna plåtbandet.

Arbetet konstaterades vara mycket väl utfört och kunde godkännas ur antikvarisk synpunkt.

Utförda åtgärder

Bärande konstruktion

De befintliga, bärande järnbalkarna som utgjordes av gammal järnvägsräls byttes ut mot H-balkar vilka grävdes ner i backen på vardera sida vattnet. De befintliga telestolpar som vilade på rälsen byttes ut mot plank vilka placerades vilande på H-balkarna. Virket var av tätvuxen furu och plankens ändträ mot brosidorna placerades så de doldes av de långsgående brädorna på samma sätt som de tidigare stockarna dolts.

Räcke och stolpar

De befintliga, stående telestolpar, vilka räcket var monterat i samt de liggande telestolpar som löpte längs med bronns sidor och på tvären under rälsen bibehölls i möjligaste mån. Där de uppvisade rötskador ersattes de med nya telestolpar av samma dimension.

De plankor till räcke som byttes ersattes av plank, till utförande och dimension exakt lika befintliga. Ytan var antingen råsågad/hyvlad alternativt råsågad på båda sidor då båda varianter förekom på befintliga räcken.

Där det behövdes bytas fyrkantssågade stolpar pga rötskada förankrades de i marken på samma ställe som befintlig stolpe, med dimension och utförande exakt lika befintlig.

Av säkerhetsskäl godkändes en förlängning på 1 m av broräcket på höger sida, närmast entrén till folkparken. Det förlängda räcket förankrades vid en stolpe som flyttades en bit.

De stående stolparna på mitten av bron samt de fyrkantssågade stolparna vid brons sidor och räcke sammanfogades på samma sätt som tidigare och spiken som användes var trådspik.

Ytbeläggning

Bron belades med längsgående panel och skarvningen utfördes i fallande längder.

Övrigt

Virket ytbehandlades ej.

Gårdsbrunn och loge, Gamla Viker 2:2, Vikers socken, Nora kommun, Västmanland

Gamla Vikers hytta lades ned 1789. Själva byn, med sina bergsmansgårdar, är välbevarad och av riksintresse för kulturmiljövården. Den gård som är aktuell för bidraget utgör en mycket välbevarad bergsmansgård där månghussystemet fortfarande är tydligt. Logen och gårdsbrunnen är viktiga delar av denna gårdsmiljö.

Fastighetsägaren erhöll bidrag för partiellt byte av sinuskorruerat plåttak å logen samt för utbyte av hävstång på gårdsbrunn.

Reparationerna genomfördes under 2009. Innan arbetet påbörjades genomförde länsstyrelsen ett rådgivningsbesök på plats tillsammans med bidragsmottagaren för en genomgång av åtgärderna.

Vid slutbesiktningen kunde konstateras att arbetet utförts enligt länsstyrelsens beslut och i huvudsak enligt de skriftliga anvisningar som länsstyrelsen lämnat. Arbetet i sin helhet kunde därmed godkännas ur antikvariskt synpunkt.

Utförda åtgärder

Logen

Befintlig plåt på nordöstra sidan av logens tak ersattes med ny, varmförzinkad, sinuskorruerad plåt. Sydostsidans takfall var i bättre skick och behövde ej åtgärdas. De nya plåtskivorna är något mindre än de som togs bort. Plåten skruvades fast istället för att, som tidigare, monterades med spik. Skruvarnas gummibussning och placering i dalen istället för toppen på sinusprofilen var en förbättring av plåtens förankring och innebär därmed en minskad risk för läckage. Den nya bärläkten bygger lite mer på höjden än den tidigare läkten. Samtliga vindskivor och vattbrädor byttes mot nya, dimension lika befintliga. Vindskivor, vattlister och kantbrädor behandlades med roslagsmahogny.

Brunnen

Brunnens brustna hävstång byttes mot en ny av rak, tätvuxen furu. Stolpen, varpå hävarmen vilar, ersattes också. Den nya stolpen är av tätådrig, vresvuxen furu och har en naturlig klyka istället för, som tidigare, ett sågat urtag i stolpändens överkant. Förändringen godkändes då det ansluter till äldre byggnadstradition att välja virke med en naturlig utformning passande för aktuellt användningsområde. Konstruktionen förväntas vidare stå emot röta betydligt bättre än den tidigare som endast höll i ungefär 12 år. Den nya stolpens ändrar behandlades med tjära.

I syfte att motverka rötangrepp och för att underlätta utbyte valde fastighetsägaren att skruva fast den nya stolpen i ett gjutet betongfundament. Tidigare var stolpänden nedgrävd i jorden. Förändringen av konstruktionen godkändes då fundamentet helt och hållet ligger under marknivå och skruvbeslagen är dolda av fältsten.

Den nya stolpen, hävstången och de återanvända järnbeslagen (vilka stålborstades innan ytbehandling) från den tidigare hävstången behandlades med linolja.

Det befintliga brunnslocket byttes ej ut. Vidare reparerades inte det befintliga, laggade kärlet då kostnaderna för att göra detta visade sig vara orimligt höga. Istället införskaffades ett nyttillverkat, laggat kärl från tunnbindaren i Dylta. Dess botten avviker dock från traditionellt utförande då denna del är utförd i plywood.

Bilddokumentation

Fotoprotokoll

Acc.nr. OLM_2009_7_1-18

Objekt: Körbron, Dalkarlsbergs folkpark

Ort: Dalkarlsberg

Socken: Vikers socken

Kommun: Nora

Län: T

År: 2009

Motiv:

- 1-2: Körbron, före åtgärd
- 3: Bärande balk, före åtgärd
- 4: Underliggande konstruktion, före åtgärd
- 5: Del av räcke i behov av förlängning, före åtgärd
- 6: Del av bron, före åtgärd
- 7: Bron, före åtgärder
- 8: Brons beläggning, före åtgärd
- 9: Liggande telestolpe längs med brons sida, före åtgärd
- 10: Underliggande konstruktion, före åtgärd
- 11: Ny H-balk, innan slutlig placering
- 12: Bron sedd från folkparkens entré, före åtgärd
- 13: Över- och underliggare, före åtgärd
- 14-18: Bron efter åtgärder

Foto: Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum

Diariernr: 2009.220.125

Acc.nr. OLM_2009_6_1-11

Objekt: Loge och gårdsbrunn inom Gamla Viken

Fastighet: Gamla Viken 2:2

Socken: Vikers socken

Kommun: Nora

Län: T

År: 2009

Motiv:

- 1-4: Logen, nordöstra takfallet, efter åtgärder

- 5: Logen, nordvästra gaveln, efter åtgärd
- 6: Bevarad rundgång, logen
- 7: Logen, sydöstra gaveln, efter åtgärd
- 8: Gårdsbrunn, efter åtgärd
- 9: Befintligt, laggat brunnskärl
- 10: Nya stolpens förankring i marken, efter åtgärd
- 11: Nyttillverkat, laggat kärl med botten av plywood

Foto: Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum

Diariernr: 2009.220.266

Bilder före åtgärder – *Körbron, Dalkarlsbergs folkpark*

Bilder efter åtgärder – *Körbron, Dalkarlsbergs folkpark*

Bilder efter åtgärder – *Logen och gårdsbrunnen inom Gamla Viker*

Logens nordöstra takfall har fått ny taktäckning av sinuskorrugerad plåt

Nya vindskivor samt vattbrädor är behandlade med roslagsmahogny

Gårdsbrunnen efter åtgärder

Stolpens förankring i marken, dold av fältsten

Nyttillverkat, laggat kärl med botten av plywood